

Sto třicet sedm

Nový pomník obětem srpnové okupace

U příležitosti 55. výročí invaze vojsk pěti států Varšavské smlouvy do Československa byla v sídle Vojenského historického ústavu v Praze otevřena nová výstava výtvarníka Jiřího Sozanského nazvaná *Invaze 1968*. Kromě několika olejomalb obsahuje nový pomník, který jeho autor věnoval obětem srpnové okupace.

Události 21. srpna 1968 patří mezi nejdůležitější historické mezníky 20. století, a to nejen v československých dějinách. Vzhledem k tomu, že československá armáda zůstala v kasárnách, pocházely všechny oběti z řad civilistů. Teprve v roce 2017 upřesnili vojenští historici na základě archivního bádání jejich počet. Jen do konce roku 1968 zemřelo v důsledku ozbrojeného vpádu a pobytu okupačních vojsk 137 osob, naprostá většina z nich do konce září 1968. Zahynuly různým způsobem, část byla zastřelena na ulicích, další lidé byli přejeti, zabiti střepinami granátů nebo uhořeli v zapálených domech. Dva zastřelené měl na svědomí polský voják, v ostatních případech byli pachateli sovětsí vojáci. Celkový počet obětí od 21. srpna 1968 do odchodu sovětských vojsk z Československa v červnu 1991 byl 425.¹

Dosud neexistoval pomník všem obětem srpnové okupace v roce 1968. Neznamená to však, že by se tomuto tématu nikdo nevěnoval. Na několika místech tragédií se objevily pomníčky či nápisy již v roce 1968, ale po nástupu tzv. normalizace byly odstraněny. Týká se to například pomníčku

na Klárově věnovaného zastřelené Marii Charouskové či pamětní desky v Podolí zastřeleným mladíkům Karlu Pariškovi a Karlu Němcovi. Nové pamětní desky a pomníky se objevily teprve po pádu komunistického režimu v roce 1989.² Na žádném z nich však nejsou jména všech obětí uvedena pohromadě, což byl podle slov Jiřího Sozanského hlavní důvod, proč se rozhodl novou plastikou se jmény 137 dětí, žen a mužů vytvořit. Jedná se o monumentální bronzový pomník, který je pět metrů vysoký a váží více než jednu tunu. Jeho ústředním motivem je klín či břit zaseklý do stylizované figury. Pomník obsahuje rovněž torzo autentického tankového pásu. Autor v současné době hledá místo pro jeho umístění. Jako nejvhodnější vnímá prostor mezi novou a starou historickou budovou Národního muzea.

Jiří Sozanský (nar. 1946) patří mezi nejznámější české výtvarníky. Po absolvování Akademie výtvarných umění v roce 1973 pracoval v dělnických profesích, aby si zachoval nezávislost. Společně s přáteli připravil mnoho projektů, v nichž se zabýval většinou tématy spojenými s hraničními situacemi jednotlivce

Pomník Sto třicet sedm (foto: Petr Blažek)

v totalitních režimech. Je autorem pomníků obětem komunistického režimu ve valdické věznicí a v pracovním táboře Vojna u Příbrami. Ministerstvem obrany byl oceněn jako účastník protikomunistického odporu. V roce 2023 získal za své postoje a tvorbu cenu Ústavu pro studium totalitních režimů.

Výstavu *Invaze 1968* uspořádaly Vojenský historický ústav v Praze a občanské sdružení Symposion. Jejími kurátory jsou ředitel VHÚ Aleš Knížek a historik umění Michal Novotný, který působí v Národní galerii.

1 TOMEK, Prokop – PEJČOCH, Ivo: *Okupace 1968 a její oběti. Nové pohledy na invazi armád Varšavské smlouvy do Československa roku 1968, počátek okupace a její oběti*. Vojenský historický ústav, Praha 2017.

2 SANDTNER, Peter: *Obetiam komunistického režimu: památníky, pamätné tabule, sochy a busty*. Konfederácia politických väzňov Slovenska, Bratislava 2015; DEVÁTÁ, Markéta – TŮMA, Oldřich – ČERMÁKOVÁ, Barbora – TUČKOVÁ, Michaela – WEBER, David: *Pamětní místa na komunistický režim v České republice*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2021.

Vernisáž se uskutečnila 21. srpna 2023 za účasti ministryně obrany Jany Černochové, ministra zahraničí Jana Lipavského a řady dalších hostů. Výstava bude otevřena do 5. listopadu 2023. Návštěvníci se mohou také podívat na další Sozanského díla, která jsou součástí nedávno otevřené stálé expozice Armádního muzea Žižkov.

Petr Blažek

Jiří Sozanský před odhalením pomníku
(foto: Petr Blažek)

Pomníky a pamětní desky věnované obětem okupace v roce 1968³

MÍSTO	POMNÍK/ PAMĚTNÍ DESKA	AUTOR	ROK ODHALENÍ
Bratislava	Pamětní deska Dance Košanové, Jánu Holíkovi a Stanislavu Sivákovi		
Bratislava	Pamětní deska Petra Legnera		
Brno-Líšeň	Pomník Josefu Žemličkovi a Viliamu Debnárovi		
Bučovice	Pamětní deska Ilje Sušánkové		2018
Desná	Pamětní deska Dagmar Škavové a Marii Vodákové		2008
Jičín	Pomník obětem intervence 1968	Radek Jiránek	2013
Košice	Pamětní deska obětem srpnové okupace v roce 1968		1991, 2013
Liberec	Pamětní deska obětem sovětské invaze	Jiří Gdovín	1990
Poprad	Pamětní deska obětem srpnové okupace		2022
Prostějov	Pamětní deska obětem intervence vojsk Varšavské smlouvy		1990
Praha 1	Pamětní deska Marii Charouskové		1989
Praha 2	Pamětní deska obětem invaze v srpnu 1968		1993, 2018
Praha 4	Pamětní deska Karlu Pariškovi a Karlu Němcovi	Svatoslav Krotký	1991
Praha 10	Pamětní deska Antonínu Abrahamovi	Jakub Grec	2018
Praha 10	Pamětní deska Emilu Horčíkovi	Jakub Grec	2018
Praha 10	Pamětní deska Pavlu Davidkovi	Jakub Grec	2018
Praha 10	Pamětní deska Zdeňku Příhodovi	Jakub Grec	2018

Zdroj: www.pametnimista.usd.cas.cz, www.vets.cz a www.totalita.cz

³ V některých případech nebyly údaje o autorech či rok odhalení dohledány.